

Κ.Π. Καβάφης

«Θερμοπύλες»

► Θέμα:

Η απόδοση τιμής στους ανθρώπους που μένουν πιστοί στις αξίες και στα ιδανικά τους και κρατούν ανυποχώρητη στάση ακόμα και όταν προβλέπουν την ανατροπή και την ήττα.

► Βασική ιδέα:

Η ασυμβίβαστη πίστη στο χρέος και στον ηθικό κώδικα που θέτει ο άνθρωπος στη ζωή του.

► Ιστορικό πλαίσιο:

Δέκα χρόνια μετά τη σύγκρουση των Ελλήνων με τους Πέρσες στη μάχη του Μαραθώνα (490 π.Χ.), Πέρσες και Έλληνες ανασυντάσσουν τις δυνάμεις τους για μια νέα στρατιωτική αναμέτρηση σε ελληνικό έδαφος. Την άνοιξη του **480 π.Χ.**, ο Ξέρξης, έχοντας συγκεντρώσει μεγάλη στρατιωτική δύναμη, εκστρατεύει εναντίον των Ελλήνων, οι οποίοι τον περιμένουν προφυλαγμένοι στο στενό των **Θερμοπυλών**. Ανάμεσα στους **7.000** περίπου Έλληνες, βρίσκεται και ο βασιλιάς της Σπάρτης Λεωνίδα με **300** στρατιώτες. Οι Πέρσες επιχειρούν να καταλάβουν το στενό των Θερμοπυλών, έχουν όμως να αντιμετωπίσουν τη σθεναρή αντίσταση των Ελλήνων. Η πρώτη μέρα της μάχης τελειώνει με σοβαρές απώλειες των Περσών. Την επομένη, ο **Εφιάλτης**, κάτοικος μιας κοντινής πόλης, παρουσιάστηκε στο βασιλιά Ξέρξη και τον οδήγησε, μέσα από ένα πέρασμα του βουνού Καλλίδρομο, στο πίσω μέρος του ελληνικού στρατού. Οι **Φωκείς**, που φυλούσαν το πέρασμα υποχώρησαν κι έτσι οι υπερασπιστές των Θερμοπυλών βρέθηκαν περικυκλωμένοι. Ο **Λεωνίδα** τότε μένει με τους **300 Σπαρτιάτες** και **700 Θεσπιείς** να υπερασπιστεί το στενό και στέλνει τον υπόλοιπο ελληνικό στρατό σε άλλα σημεία, όπου θα ήταν πιο χρήσιμοι. Με τους λιγοστούς στρατιώτες του καταφέρνει να προκαλέσει σοβαρότατες απώλειες στους Πέρσες, οι οποίοι τελικά περνάνε το στενό των Θερμοπυλών, όπου ο Λεωνίδα και οι 300 του θυσιάστηκαν όλοι.

► Ενότητες - Πλαγιότιτλοι:

● **1η ενότητα: α. Στίχοι 1-2:** Τιμή οφείλουμε σε όσους μένουν πιστοί στο χρέος τους.

β. Στίχοι 3-10: Οι ηθικές αξίες που υπερασπίζονται.

● **2η ενότητα: Στίχοι 11-14:** Η εμμονή στο χρέος παρά την επίγνωση για την αποτυχία του.

► Χαρακτηρισμός προσώπων:

Ο Καβάφης περιγράφει στο ποίημά του το ηθικό μεγαλείο των σπάνιων εκείνων ανθρώπων, οι οποίοι μένουν αμετακίνητοι από τον σκοπό που έχουν τάξει στη ζωή τους και, αν χρειαστεί, θυσιάζονται γι' αυτόν.

Εκείνο που διακρίνει τους ανθρώπους αυτούς είναι η σταθερότητα των επιλογών τους και της δράσης τους, η ώριμη απόφαση να αναλάβουν το χρέος και να το φέρουν σε πέρας. Η ευθύνη που έχουν αναλάβει τους καθιστά ώριμους να διαλέξουν τη δικαιοσύνη και την ειλικρίνεια στις πράξεις τους, γιατί γνωρίζουν ότι μόνο με τον τρόπο αυτό μπορεί να διαφυλαχθεί ο σκοπός τους χωρίς να διατρέξει κανέναν κίνδυνο. Η επιλογή αυτή είναι βέβαια η δύσκολη επιλογή, χρειάζεται σθένος και

προσπάθεια, διανοητική επάρκεια και αυτοκυριαρχία, προκειμένου κάθε ανθρώπινη πράξη να είναι σύμφωνη προς τις επιταγές της ηθικής και της δικαιοσύνης προς όλους. Μολονότι απαιτείται όμως τόσο μεγάλη αντοχή για να διατηρήσει κανείς την ηθική επιλογή στον τρόπο της δράσης του, το αποτέλεσμα ανταμείβει κάθε προσπάθεια. Η απλότητα έρχεται να ξεδιαλύνει κάθε παραστράτημα που μπορούν να προκαλέσουν τα ανθρώπινα πάθη, ενώ προσδίδει τέτοια ηθική ωρίμανση στον άνθρωπο που την ακολουθεί, ώστε να του είναι εύκολο να συγχωρεί γεμάτος κατανόηση τους γύρω του, που δεν μπόρεσαν να ανακαλύψουν και να φτάσουν στο ίδιο ηθικό μεγαλείο. Η ανθρωπιά και η λύπη για τις ανθρώπινες ατέλειες συνοδεύουν την πίστη στη διαφύλαξη του χρέους και την επιλογή της ηθικής συμπεριφοράς.

Οι ήρωες του Καβάφη κατακτούν σιγά - σιγά την ηθική τελείωση και φτάνουν το ψηλότερο σκαλί της στην περίπτωση όπου, όπως οι ήρωες των Θερμοπυλών, έχουν την ικανότητα να διαβλέψουν πως κάποιος θα τους προδώσει και θα γίνει αιτία για να καταστραφεί το έργο στο οποίο έχουν τάξει όλες τους τις προσπάθειες. Ακόμη λοιπόν και στην περίπτωση που γνωρίζουν πως οι προσπάθειές τους θ' αποτύχουν, εκείνοι παραμένουν πιστοί στο χρέος στο οποίο έχουν ταχθεί και περιμένουν καρτερικά να θυσιαστούν γι' αυτό. Και, σύμφωνα με τον ποιητή, τότε είναι που τους πρέπει ακόμη μεγαλύτερη τιμή.

► Αφηγηματική τεχνική:

- Το ποίημα ακολουθεί την τεχνοτροπία του **συμβολισμού**.
- Έχει τη μορφή **διδασκτικού μονολόγου** που εκφωνείται από έναν ομιλητή, ενώ ο ποιητής δε συμμετέχει στα ποιητικά δρώμενα.
- Ο ομιλητής μιλάει με την προοπτική του σήμερα.
- Η παρένθεση του στίχου 12 έχει **εμφατικό χαρακτήρα**.

► Γλώσσα - Ύφος:

- **Γλώσσα:** Μεικτή, με στοιχεία της δημοτικής και της καθαρεύουσας γλώσσας (π.χ. όπου, τες πράξεις, οσάκις, πάλ' εις μικρόν, επί τέλους). Στο λεξιλόγιο κυριαρχούν τα ουσιαστικά και τα επίθετα, ενώ σημαντική θέση έχουν οι ενεργητικές μετοχές.
- **Ύφος:** Υποβλητικό και στο τέλος αποκτά δραματική ένταση.

► Εκφραστικά μέσα:

1. **Επαναλήψεις:** «Τιμή σ' εκείνους», «Και περισσότερη τιμή τους πρέπει», / «γενναίοι...», «πάλ' εις μικρόν γενναίοι», / «όταν προβλέπουν», «(και πολλοί προβλέπουν)».

2. **Εικόνες (συμβολιστικές):** «Τιμή σ' εκείνους όπου στη ζωή των - όρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες», «όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)... κι οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε».

3. **Αντιθέσεις:** «γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι» ≠ «κι όταν είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν γενναίοι», «πάντοτε την αλήθειαν ομιλούντες» ≠ «πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους», «θα φανεί στο τέλος» ≠ «επί τέλους θα διαβούνε».

► Στιχουργική:

- Δύο άνισες σε αριθμό στίχων στροφές.
- **Στίχοι:** ενδεκασύλλαβοι ανομοιοκατάληκτοι παροξύτονοι.
- **Μέτρο:** ιαμβικό.

► Ιδέες - Συναισθήματα:

● Ηρωισμός δεν είναι μόνο η πολεμική ανδρεία αλλά και η πίστη σε κοινωνικές αρετές, όπως η δικαιοσύνη, η αλήθεια, η μεγαλοψυχία και κυρίως η μετριοπάθεια και ο ανθρωπισμός.

● Η σημαντική ιδέα που προβάλλει το ποίημα είναι η ασυμβίβαστη υπεράσπιση των ηθικών αρχών και ιδανικών της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας και του αυτοσεβασμού του ανθρώπου απέναντι σε δυνάμεις που μπορούν να τον καταβάλουν, αλλά όχι να τον νικήσουν.

● Οι Θερμοπύλες συμβολίζουν τη δύναμη της ψυχής των μαχητών, που αν και γνωρίζουν το αποτέλεσμα, δεν παύουν να αγωνίζονται μέχρι το τέλος κερδίζοντας τελικά μια αιώνια ηθική νίκη.

► Ερωτήσεις:

1. Να χωρίσετε το ποίημα σε ενότητες και να δώσετε έναν πλαγιότιτλο στην καθεμία.

2. Ποια σημεία του κειμένου φανερώνουν την κρυφή και συγκρατημένη αισιοδοξία του ποιητή ότι, παρά τις όποιες δυσκολίες, θα λάμψει η αρετή; Συμφωνείτε με αυτήν την άποψη και γιατί;

3. Γιατί ο ποιητής επιλέγει το αρχαιοπρεπές ύφος του επιγράμματος για να τιμήσει τους ήρωες των Θερμοπυλών;